

IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLA TA'LIM OLISH IMKONIDAN CHEKLANGAN EMAS

Ismoilova Gulora Sultonovna

Xorazm viloyati Urganch shahar 32-sonli maxsus maktab-internati

Ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi, surdopedagog

Annotatsiya: Ushbu maqolada hurmatli Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ijtimoiy hayotning barcha sohalarida himoya qilish, ularning jamiyatdagi mavjud imkoniyatlardan foydalanish huquqlari, shuningdek, inklyuziv ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadlari va ustuvor yo'nalishlari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: nogironligi bo'lgan, imkoniyati cheklangan shaxslar, inklyuziv ta'lim, munosabat, muhit, muloqot, inson qadri.

KIRISH

Ma'lumki, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 1992 yil 14 oktyabrdagi rezolyutsiyasiga muvofiq, har yil 3- dekabr sanasi butun dunyoda Xalqaro nogironlar kuni sifatida nishonlanib kelmoqda.

Bundan ko'zlangan asosiy maqsad – nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ijtimoiy hayotning barcha sohalarida himoya qilish, ularning muammolariga keng jamoatchilik e'tiborini jalb etishdan iborat.

Mehr-muruvvatli va bag'ri keng xalqimiz azal-azaldan yordamga muhtoj, imkoniyati cheklangan insonlarga e'tibor va g'amxo'rlik ko'rsatishni jamiyatda tinchlik, do'stlik va hamjihatlikni mustahkamlashga xizmat qiladigan eng muhim qadriyatlardan biri sifatida e'zozlab keladi.

Ana shunday ezgu an'alarimizni bugungi zamon talablari asosida rivojlantirish maqsadida so'nggi yillarda mamlakatimizda imkoniyati cheklangan fuqarolarimizni qo'llab-quvvatlash, ular uchun zarur barcha sharoitlarni yaratish borasidagi davlat siyosati yangi bosqichga ko'tarilmoqda.

Buning tasdig'ini “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida”gi Qonun qabul qilingani, mamlakatimiz Nogironlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyaga qo'shilgani, sohada mustahkam qonuniy baza yaratilgani misolida ko'rish mumkin.

Shu asosda imkoniyati cheklangan va nogironligi bo'lgan shaxslarning jamiyatdagi mavjud imkoniyatlardan foydalanish, harakatlanish, sog'liqni saqlash, ta'lim, bandlik, rehabilitatsiya, siyosiy-ijtimoiy hayotda ishtirok etish bilan bog'liq huquqlari ta'minlanmoqda.

Bu borada “Inson qadri uchun” tamoyili asosida Yangi O'zbekistonda inklyuziv rivojlanish, ya'ni aholining barcha qatlamlari uchun teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilayotgani muhim rol o'ynamoqda. Bugungi kunda ushbu yo'nalishda nogironligi bo'lgan insonlar – jamiyatning to'laqonli a'zolari, degan tamoyilga amal qilgan holda izchil ish olib bormoqda. Chindan ham, biz barpo etayotgan yangi, erkin va demokratik davlatda jamiyatning har bir a'zosi bilim olish, zamonaviy kasb-hunarlarni egallash, o'z iste'dod va qobiliyatini ro'yobga chiqarish, mehnat bilan band bo'lish uchun zarur imkoniyatlarga ega bo'lishi shart.

Biz uchun nogironligi bo'lgan insonlarni ijtimoiy hayotimizning barcha sohalariga jalb etish ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Yaqinda bo'lib o'tgan Prezident saylovida shu masalalarga alohida e'tibor qaratilib, nogironligi bo'lgan shaxslar saylov uchastkalariga kelib-ketishlari uchun transport bilan ta'minlangani, Brayl alifbosida saylov byulletenlari tayyorlangani va saylov uchastkalarini panduslar bilan jihozlangani ularning siyosiy-ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishlarini ta'minlash yo'lida muhim qadam bo'lganini xalqaro va xorijiy kuzatuvchilar ham e'tirof etdilar. Imkoniyati cheklangan fuqarolar uchun yaratilayotgan sharoitlar haqida gapirganda, so'nggi ikki yilda pensiya va nafaqa oluvchi nogironligi bo'lgan shaxslar soni 100 ming nafarga ko'payib, ularning miqdori qariyb 2 barobarga oshirilganini ta'kidlash lozim. Shuningdek, barcha hududlarda “Saxovat va ko'mak” umummilliy harakati doirasida hamda “temir daftar”, “ayollar daftari” va “yoshlar daftari”ga kiritilgan imkoniyati cheklangan yurtdoshlarimizga manzilli ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimi yo'lga qo'yildi.

Ana shunday fuqarolarimizga bepul beriladigan protez-ortopediya buyumlari va rehabilitatsiya texnik vositalarining ro'yxati 22 turdan 27 tagacha ko'paytirildi. Xususan, joriy yilning o'zida nogironligi bo'lgan bolalarning hayot sifatini yaxshilash maqsadida ular byudjet mablag'lari hisobidan qariyb 40 milliard so'mlik protez-ortopediya va rehabilitatsiya moslamalari, koxlear implantlar hamda boshqa maxsus buyumlar bilan ta'minlandi.

Bundan tashqari, xalq ta'limi tizimida inklyuziv ta'limni rivojlantirish dasturini amalga oshirish ishlari boshlandi, 300 dan ortiq maktablarda imkoniyati cheklangan bolalarning bilim olishi uchun zarur sharoitlar yaratildi.

Haqiqiy matonat egasi bo'lgan nogiron yigit-qizlarimizning jahon maydonlarida yuqori natijalarni qo'lga kiritib, Vatanimiz bayrog'ini baland ko'tarib kelayotganlari barchamizga cheksiz g'urur-iftixor bag'ishlaydi. Jumladan, shu yil Tokioda o'tkazilgan Paralimpiya o'yinlarida O'zbekiston vakillari 8 ta oltin, 5 ta kumush va 6 ta bronza medallarini qo'lga kiritgani har qanday tahsin va tasannolarga munosibdir. Ta'kidlash joizki, 3 dekabr sanasi butun dunyoda paralimpiyachilarni sharaflaydigan ayyomga aylanib bormoqda.

Hayotning boshqa sohalarida ham yuksak marralarni egallashga qodir bo'lgan yoshlarimiz o'z qobiliyat va imkoniyatlarini to'liq namoyon etishi, hayotda o'zining munosib o'rnini topishiga ko'maklashish – bundan buyon ham biz uchun ustuvor vazifa bo'lib qoladi. Shu maqsadda hamda nogironligi bo'lgan shaxslar o'zlarini jamiyatning ajralmas qismi sifatida his etib yashashlari uchun ularga qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratishga qaratilgan alohida dastur qabul qilib, uni ,albatta ,amalga oshiramiz. Ushbu dasturning mazmun-mohiyati Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlari bilan hamohang bo'lib, unda nogironlikni belgilashda tibbiy yondashuvdan ijtimoiy yondashuvga o'tish asosiy vazifa sifatida belgilanadi. Endi nogironligi bo'lgan shaxslar – “muammosi bor insonlar” degan qarashdan voz kechib, ularning imkoniyatini kengaytirish uchun, avvalo, ijtimoiy-iqtisodiy tizimni takomillashtirish yo'lidan borishimiz zarur.

Birinchiidan,nogironligi bo'lgan yoshlarga barcha darajada sifatli ta'lim olishi uchun teng imkoniyatlar yaratilmoqda. Jumladan, kelgusi o'quv yilidan boshlab alohida ta'lim olishga ehtiyoji bor bolalarning 24 foizi, 2025 yilda esa 40 foizi oddiy maktablarda o'qishi uchun barcha sharoitlar yaratiladi. Shuningdek, inklyuziv ta'limning resurs markazlari soni 14 barobarga ko'payib, 200 tadan oshadi.

Ikkinchiidan, nogironligi bo'lgan shaxslarni kasb-hunarga o'qitish va ular uchun munosib ish o'rinlarini yaratish orqali ularning daromadini ko'paytirishga qaratilgan chora-tadbirlar yanada kuchaytiriladi. Bu borada ularni zamonaviy kasb-hunarga o'qitish bo'yicha maxsus dasturlar ishlab chiqiladi

Shuningdek, har bir inson uchun davlat hisobidan kasb-hunar o'rganish imkoniyati yaratiladi, shu maqsadda ajratiladigan mablag'lar 2 barobarga oshiriladi. Barcha darajadagi davlat idoralariga imkoniyati cheklangan fuqarolarni ular uchun mos keladigan ishga qabul qilishda ustunlik va imtiyoz beriladi. Bundan tashqari, tadbirkorlarning nogironligi bo'lgan shaxslarni ishga qabul qilish borasidagi tashabbuslari qo'llab-quvvatlanib, ularni rag'batlantirish choralari ko'riladi. Jumladan, bunday tadbirkorlar va ishga qabul qilingan fuqarolarga qo'shimcha soliq imtiyozlari beriladi va davlat tomonidan subsidiyalar ajratiladi. Uchinchiidan, nogironligi bo'lgan shaxslarning salomatligini asrash, ularga tibbiy xizmatlar ko'rsatish ishlari tizimli ravishda davom ettiriladi. Nogironligi bo'lgan bolalarni sog'lomlashtirish uchun Respublika bolalar tibbiy rehabilitatsiya markazi va uning hududiy filiallari tashkil etiladi. Shuningdek, har yili 2 ming nafar bolada tug'ma yurak nuqsoni va bosh miyadagi patologik o'zgarishlar bo'yicha jarrohlik amaliyotini o'tkazish belgilanmoqda. To'rtinchidan, imkoniyati cheklangan fuqarolar mamlakatimizning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy hayotida faol qatnashishi uchun “to'siqsiz muhit”, ya'ni, qulay sharoit yaratiladi. Jumladan, yangi barpo etiladigan davlat idoralari binolari, ijtimoiy ob'ektlar,

bog' va parklar, jamoat transportida maxsus infratuzilma yaratish, davlat xizmatlari ko'rsatish tizimini nogironligi bo'lgan shaxslarga moslashtirish bo'yicha choralar ko'riladi, ular uchun maxsus axborot portallari, teleko'rsatuvlar, adabiyotlar va kutubxonalar soni ko'paytiriladi.

Mamlakatimizning barcha hududlarida barpo etilayotgan “Yangi O'zbekiston” massivlarida nogironligi bo'lgan shaxslarga uy-joy sharoitlarini yaxshilash uchun subsidiya va imtiyozli kreditlar beriladi.

Eng muhimi, barcha darajadagi rahbarlar va davlat idoralari mas'ullari tomonidan nogironligi bo'lgan shaxslarning muammolarini o'rganish va hal qilish bo'yicha doimiy muloqot tizimi yo'lga qo'yiladi.

Bir fikrni alohida ta'kidlash kerakki, jamiyatimizning eng ehtiyojmand qatlamlaridan biri bo'lgan nogironlar bilan bog'liq faoliyatimizni tanqidiy qayta ko'rib chiqar ekanmiz, bu insonlar ham mamlakatimiz fuqarolari, bizning yurtdoshlarimiz ekanini, binobarin, hech qachon o'zlarini yolg'iz his etmasliklari, ijtimoiy va iqtisodiy hayotimizda faol ishtirok etishlari uchun bundan buyon ham barcha kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etamiz. Bir so'z bilan aytganda, O'zbekistonda hech kim mehr va e'tibordan chetda qolmaydi

Ishonchimiz komil, 3 dekabr – Xalqaro nogironlar kuni mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy hayotida mustahkam o'rin egallab, jamiyatimizda ezgulik, mehr-oqibat, gumanizm g'oyalarini yanada chuqur qaror toptirishga xizmat qiladigan muhim sanalardan biri bo'lib qoladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 29-dekabrda «2017–2021-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori asosida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 19-iyuldagi «Maktabgacha ta'lim muassasalarining faoliyatini takomillashtirish to'g'risida»gi qarorida «Jismoniy yoki psixik rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ixtisoslashtirilgan davlat maktabgacha ta'lim muassasasi to'g'risida»gi nizomda eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni bilish imkoniyatlariga muvofiq tarbiyalash, nuqsonlarini korreksiyalash, imkoniyatiga muvofiq.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasida alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash bo'yicha:

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim oladigan ta'lim muassasalari binolariga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash;

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitish uchun uskuna va jihozlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish;

alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarni o’qitish uchun inklyuziv ta’lim tizimini tashkil etish, umumta’lim muassasalarini maxsus moslamalar (ko’tarish qurilmasi, pandus, tutqich va boshqalar), shuningdek tegishli kadrlar (maxsus pedagog, bolalarni ruhiy-pedagogik kuzatish bo’yicha mutaxassislar) bilan ta’minlash;

jamoatchilik o’rtasida alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarning bilim olish huquqi, inklyuziv o’qitishning mazmun-mohiyati haqida tushuntirish ishlarini olib borish;o’quvchilarning jismoniy va aqliy talab-ehtiyojidan va ta’lim muassasalarining geografik joylashuvidan kelib chiqqan holda alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalar o’qitiladigan ta’lim muassasalarini optimallashtirish;

alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarning moslashishi va integratsiyasi uchun maktab-internatlarni bosqichma-bosqich maxsus jihozlar bilan ta’minlash;

alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan har bir bolaning inklyuziv ta’lim olish huquqini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish kabi vazifalar belgilangan.

Bundan tashqari, "Zamonaviy maktab"larni qurishda ushbu maktablarda alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarni o’qitish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, ular uchun maxsus infratuzilma bo’lishi va jihozlanishini ta’minlash maqsadida inklyuziv ta’limni tashkil etish bo’yicha "Zamonaviy maktab"ga qo’yiladigan me’yoriy talablar loyihasi ishlab chiqildi.

Inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirishning maqsadi -ta’lim olish uchun teng imkoniyatni ta’minlash va barcha bolalarning individual xususiyatlaridan, oldingi ta’lim yutuqlaridan, tili, madaniyati, ota-onalarning ijtimoiy va iqtisodiy holatidan qat’iy nazar ta’limda muvaffaqiyatga erishishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir. Inklyuziv ta’lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo’nalishlari quyidagilardir:a) inklyuziv ta’lim tizimi uchun pedagog kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish:pedagogika yo’nalishidagi oliy ta’lim muassasalarida inklyuziv ta’lim dasturlarini joriy etish, inklyuziv ta’lim metodikasiga oid o’quv materiallarini takomillashtirish;

inklyuziv ta’lim berishning zamonaviy nazariyalarini o’zlashtirish, inklyuziv ta’lim tizimida faoliyat olib borayotgan pedagoglarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish markazlarini tashkil etish hamda ta’lim berishda shaxsga yo’naltirilgan yondashuvlar asoslarini egallashga sharoit yaratish;o’qituvchi, o’quvchi, ota-ona, jamoat tashkilotlari mutaxassislari, keng jamoatchilik uchun inklyuziv ta’lim bo’yicha o’quv-uslubiy majmualar va ommabop nashrlar yaratish;inklyuziv ta’lim tizimi joriy etilgan umumta’lim muassasalarida o’qituvchilarning sifat tarkibini, xususan magistrlik darajasiga ega bo’lgan pedagoglar sonini bosqichma-bosqich oshirish;inklyuziv ta’limni joriy etishda avvalo chekka hududlarda joylashgan, o’quvchilar soni kam bo’lgan umumta’lim maktablaridagi alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalarni o’qitishga e’tibor qaratish;inklyuziv ta’lim sifatini mustaqil baholash tizimini shakllantirish va alohida ta’lim ehtiyojlari bo’lgan bolalar uchun qo’shimcha

pedagogik ta'lim xizmatlarini yo'lga qo'yish; xalq ta'limi sohasida rahbar kadrlar tayyorlash bo'yicha standartlashtirilgan dastur ishlab chiqish, ularga inklyuziv ta'limni amalga oshirish mexanizmlarini ko'zda tutuvchi o'quv kurslarini kiritish; masofaviy kurslarni yo'lga qo'ygan holda, inklyuziv ta'lim tizimi joriy qilingan umumta'lim muassasalarida faoliyat olib boruvchi pedagoglarning malakasini oshirish va qayta tayyorlash tizimi samaradorligini kuchaytirish va qamrovini kengaytirish; pedagogika yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalarining "Maxsus pedagogika" ta'lim yo'nalishi bo'yicha qabul parametrlarini oshirish, Xalq ta'limi vazirligi tavsiyasi asosida pedagog xodimlarga ehtiyoji katta bo'lgan chekka hududlardagi abituriyentlar uchun maqsadli qabul ko'rsatkichlarini belgilash mexanizmini joriy etish; inklyuziv ta'lim tizimi joriy etilgan umumta'lim muassasalarida yosh o'qituvchilarni, ularning xizmat mavqei o'sishini hisobga olgan holda, kasbiy qo'llab-quvvatlash va hamkorlikda ishlash mexanizmini takomillashtirish; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga inklyuziv ta'lim-tarbiya berishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash yuzasidan pedagog xodimlar uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish;

A. Avloniy nomidagi Xalq ta'limi tizimi rahbar va mutaxassis xodimlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti o'quv dasturlariga inklyuziv ta'lim-tarbiyaga oid maxsus o'quv dasturlari va mashg'ulotlarini nazarda tutuvchi o'zgartirishlar kiritish orqali ta'lim-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish;

b) inklyuziv ta'limda o'qitish usullarini takomillashtirish, mazkur jarayonga individuallashtirish tamoyillarini bosqichma-bosqich tatbiq etish:

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan har bir bolaning inklyuziv ta'lim olishiga bo'lgan huquqini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar belgilash;

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni kamsitish, ularga nisbatan shafqatsiz yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi muomalada bo'lishning oldini olishga qaratilgan mexanizmlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy qilish;

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni erta aniqlash va qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish;

bolalarning ehtiyojlarini inobatga olgan holda sifatli ta'lim olishi uchun teng imkoniyatlarga ega bo'lishini hamda qulaylikni ta'minlash bo'yicha davlat kafolatlarining amalga oshirilishini ta'minlovchi tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini yaratish;

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim tizimi joriy qilingan umumiy o'rta va professional ta'lim muassasalariga yuborish uchun asos bo'luvchi tibbiy ko'rsatmalar ro'yxatini ishlab chiqish va tasdiqlash;

hududlar imkoniyatlarini inobatga olgan holda inklyuziv ta'limni rivojlantirish holati va tendentsiyalari monitoringini olib borish;

har bir bolaga o'zining shaxsiy tempiga mos ravishda rivojlanish huquqini ta'minlash; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ulardagi aqliy yoki jismoniy nuqsonlarning ifodalanganlik darajasidan kelib chiqqan holda umumta'lim maktabida tegishli bilimlarni olishiga sharoit yaratish; inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarda o'qishga sog'lom, kuchli va ta'sirchan motivatsiyani shakllantirish hamda kasb tanlash, kasbiy o'sishini mustaqil rejalashtirish, zamonaviy kasblarni egallash qobiliyatini rivojlantirish; inklyuziv ta'lim dasturlari asosida zamonaviy darsliklar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etgan holda multimedia ilovalarini yaratish; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni kasb-hunarga o'qitishni takomillashtirish va ushbu yo'nalishlarda qisqa muddatli kurslarni tashkil etish; inklyuziv ta'limning rivojlanishini monitoring qilish hamda amalga oshirilayotgan ishlar natijalarini yoritib borish; v) inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash, bolaning jismonan sog'lom va baquvvat shakllanishiga erishish; inklyuziv ta'lim muassasalarida o'quvchilar uchun sog'lom ovqatlanish tamoyillarini ommalashtirish; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun sport to'garaklarini tashkil qilish; fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan ota-onalar o'rtasida inklyuziv ta'lim tizimi to'g'risida tushuntirish ishlarini olib borish; rivojlangan mamlakatlarning ilg'or tajribasini o'rgangan holda inklyuziv ta'lim tizimi joriy qilingan ta'lim muassasalarida o'quvchilar o'rtasida zo'ravonlik (bulling)ning oldini olishga qaratilgan dasturlarni joriy etish; g) alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ko'rsatiladigan ta'lim xizmatlari sifatini yaxshilash; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ta'lim oladigan ta'lim muassasalari binolariga qo'yiladigan talablarni ishlab chiqish va tasdiqlash; alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'qitiladigan ta'lim muassasalarini zarur adabiyotlar, metodik qo'llanmalar, turli kasblarga o'qitishga mo'ljallangan uskuna va jihozlar bilan ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish; d) inklyuziv ta'lim sohasiga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va innovatsion loyihalarni joriy etish:

barcha inklyuziv ta'lim tizimi joriy qilingan ta'lim muassasalarini ma'lumotlarni uzatish bo'yicha yagona tarmoqqa birlashtirish; ta'lim muassasalarini inklyuziv ta'limga jalb qilingan o'quvchilar uchun maxsus jihozlangan kompyuter texnikasi, interaktiv doska, eshitish moslamalari va boshqa jihozlar bilan ta'minlash; davlat-xususiy sheriklik asosida inklyuziv ta'lim jarayonini avtomatlashtirish bo'yicha axborot tizimini joriy etish, alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun darslik va metodik materiallarning elektron shakllarini eduportal.uz portalida joylashtirish va muntazam yangilab borish; inklyuziv ta'limga jalb qilingan bolalar uchun mavjud darslik va o'quv-uslubiy adabiyotlarni elektron shaklga o'tkazish; inklyuziv ta'lim jarayoni uchun multimedia mahsulotlarini ishlab chiqish va ularni qo'llash jarayonini tizimli tashkil etish; e) inklyuziv ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini

mustahkamlash va ularni byudjetdan moliyalashtirish samaradorligini oshirish:ilg'or xalqaro tajribani hisobga olgan holda inklyuziv ta'lim joriy etilgan muassasalardagi qurilish, rekonstruktsiya qilish va kapital ta'mirlash ishlarida ilg'or texnologiyalar va muhandislik yechimlariga tayanish;xalqaro tajribalardan kelib chiqqan holda, "Zamonaviy maktab" davlat dasturi doirasida umumta'lim maktablari uchun inklyuziv ta'lim sharoitlarini hisobga olgan holda qurilish-ta'mirlash ishlarini amalga oshirish;inklyuziv ta'lim tizimi joriy qilingan umumta'lim muassasalarining o'quv xonalari va laboratoriyalarini zamonaviy mebel, jihozlar, o'quv-uslubiy materiallar, kompyuter va multimedia texnikalari, videokuzatuv tizimlari bilan jihozlash;davlat-xususiy sheriklik asosida inklyuziv ta'lim tarmog'ini rivojlantirish hisobiga inklyuziv ta'lim tizimida raqobat muhitini shakllantirish;nodavlat umumta'lim maktablarida inklyuziv ta'lim tizimini joriy qilish amaliyotini kengaytirish;j) inklyuziv ta'limga jalb qilingan alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim-tarbiyasi uchun qo'shimcha sharoitlar yaratishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni o'z ichiga olgan beshta tashabbusni amaliyotga tatbiq etish:"Barkamol avlod" bolalar maktablari to'garaklarida inklyuziv ta'lim ishtirokchilarining qamrovini oshirish;

alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni madaniyat va san'at muassasalariga keng jalb etish;alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni jismoniy tarbiya va sportga jalb etish;alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar o'rtasida kompyuter texnologiyalari va Internetdan samarali foydalanishni yo'lga qo'yish;alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalar ma'naviyatini yuksaltirish, ular o'rtasida kitobxonlikni keng targ'ib qilish;alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchi-qizlarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirish;alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning madaniyat, san'at, sport va boshqa yo'nalishlarda erishgan yutuqlari to'g'risida targ'ibot tadbirlarini o'tkazish.

XULOSA

Millati, tili va dinidan qat'i nazar, inson qadr-qimmatini va sha'nini ulug'lash, har bir fuqaro haqida e'tibor va g'amxo'rlik, mehr-muruvvat, saxovat va olijanoblik biz qurayotgan Yangi O'zbekiston jamiyatining hayot qoidasi bo'lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PREZIDENTI SHAVKAT MIRZIYOYEV NUTQI (2021-YIL 3-DEKABR)
2. MAKTABGACHA TA'LIM METODIKASI(5-SON 2018-YIL)
3. 2020-2025 –YILLARDA XALQ TA'LIMI TUZIMIDA INKLYUZIV TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI. (O'Z. R. PREZIDENTNING ЎЗР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ 13.10.2020 Y.Ў. PQ-4860-SON QARORIGA 1-ILOVA)